

PROSTITÚCIA, GOVERNMENTALITA A TECHNIKY MOCI: KONSENZUÁLNE POSKYTOVANIE SEXUÁLNYCH SLUŽIEB NA SLOVENSKU*

Veronika Valkovičová**

Abstract: *The aim of the paper is to analyse the Slovak public policies on the consensual provision of sexual services through the prism of Foucault's governmentality, but also in terms of discourse and narrative analysis. The first part of this paper focuses on the perspective of governmentality and the techniques of power. This is presented in light of the established approach to prostitution and sex work through discourse and narrative analysis. The empirical section of this paper utilises content analysis of strategic policy instruments and further analyses expert interviews and open questionnaires of relevant stakeholders. The aim of this paper is to provide a new perspective on the Slovak public policy concerning the consensual provision of sexual services, which has been labelled "decriminalisation with the restrictive influence of the state". In this paper, we argue that discourse and the narrative-focused approach can provide us with new insights into the analysis of power and sexuality in public policies.*

Key words: *prostitution, sex work, governmentality, techniques of power, narratives, discourse analysis.*

*Štúdiá vznikla z podpory Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenskej akadémie vied v rámci projektu „Predstavovaný kontakt ako nástroj zmiernenia predsudkov? Overenie metodiky v slovenskom kontexte“ (č. projektu 2/0079/15) a z finančného príspevku Grantu pre doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Univerzity Komenského (č. projektu UK/37/2016).

**Mgr. Veronika Valkovičová, MA, Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského v Bratislave, veronika.valkovicova@fses.uniba.sk.

1. Úvod

Sex biznis, či prostitúcia¹ nie je témou cudzou pre slovenské akademické kruhy, primárne teda pre oblasť sociológie či sociálnej práce (viď napr. Rác 2011; Ondrejko 2009). I keď máme prístup len k minimálnemu množstvu poznatkov o indoorovej² prostitúcii, v súčasnosti je pre štúdium outdoorovej, či pouličnej prostitúcie prístupných množstvo informácií a štúdií pochádzajúcich z neziskového sektora.³ Kvalitou života a potrebami osôb v pouličnej prostitúcii sa zaoberali tiež Bianchi, Popper a Lukšík (2007), avšak isté nedostatky možno badať v oblasti výskumu dopytovej stránky prostitúcie na Slovensku.

Záujem o prostitúciu z politologického hľadiska sa však v posledných rokoch i vďaka vplyvu feministických myšlienkových prúdov začal obracať na úlohu štátu a jeho vplyv na systém právnej úpravy prostitúcie. Ako píše Blanka Bellak-Hančilová (2014, 45), „[p]rávna úprava odráža ako zákonodarcovia chápu morálku, verejný poriadok, zdravie a ďalšie riziká spojené s prostitúciou“. Zároveň ide o oblasť, ktorá je i v Európe charakteristická len minimálnym stupňom harmonizácie, čo akademickú obec doviedlo k potrebe vytvoriť istú typológiu právnej úpravy prostitúcie. Rôzne typológie právnych úprav prostitúcie sa zároveň stali konvenčným rámcom pre jej skúmanie v kontexte štátnych inštitúcií.

V poslednej dekáde sa však začali ozývať hlasy z prostredia akademického feminizmu, ktoré volali po novej forme analýzy, ktorá bola ovplyvnená diskurzívnym inštitucionalizmom (Lombardo a Forest 2015). Táto nová forma sa zároveň odpútalava od predchádzajúcej potreby vytvárať typológiu, tá sa jednoducho v svetle novej perspektívy moci a disciplíny ako kapilárnej substancie (Foucault, 1991) stáva obsolentnou. Do popredia sa dostávajú štúdie zamerané na diskurzy a naratívny prostitúcie, ktoré sú mnohými vnímané ako samostatné entity schopné kreovať subjekty. Ako píše Carole Bacchi (2009, 12): „*Nie sú to problémy, ktoré definujú politiky, ale naopak, sú to politiky, ktoré definujú problémy.*“

Cieľom tohto príspevku je poskytnúť politologickú perspektívu governmentality prostitúcie, ktorá nenahliada na prostitúciu cez prizmu legality a konvenčnej typológie právnej úpravy, ale poskytnúť pohľad zameraný na rôzne techniky moci (Foucault 1991), ktoré ju regulujú, resp. (de)normalizujú. V tomto kontexte governmentality predznamenaáva isté riadenie správania subjektov (Foucault 2007). Autorky Jane Scoular a Maggie O'Neill (2007) medzi prvými poukázali na regulá-

¹Štúdium feministických prístupov k prostitúcii/sex biznisu poukazuje na istý stupeň nekoherentnosti v samotnom názvosloví problematiky (Havelková a Bellak-Hančilová 2014). V tomto príspevku sa snažíme nezaujímať žiadnu z feministických pozícií (máme na mysli konkrétne pozíciu sexuálnej práce alebo pozíciu sexuálneho násillia), tie však zároveň operujú s rôznou terminológiou v kontexte poskytovania sexuálnych služieb za úplatu. V svetle istej dilemy sme sa preto rozhodli používať pojem „prostitúcia“ a „osoby v prostitúcii“, nakoľko (ako poukážeme i v tejto štúdií), nie je v podmienkach Slovenskej republiky prostitúciu možné plne inštitucionalizovať ako formu legitímnej platenej práce. V tejto štúdií sa však stotožňujeme so základným kritériom feministickej perspektívy prostitúcie: „[...] *jednanie osôb v prostitúcii by nemalo byť nikdy trestané a nútenie osôb k prostitúcii by malo byť trestané vždy*“ (Havelková a Bellak-Hančilová 2014, 19). V tomto kontexte tak zaujíname i ľudskoprávnu perspektívu prostitúcie.

²Ako „indoorovú“ prostitúciu označujeme prostitúciu vykonávanú v baroch, salónoch či verejných domoch. „Outdoorová“ prostitúcia môže byť tiež označená ako pouličná.

³Podľa neziskovej organizácie OZ Odysseus pôsobí na území západného Slovenska v pouličnej prostitúcii okolo 1500 osôb. Z ktorých 95 % tvoria ženy, 4,75 % muži a 0,25 % transrodové osoby (OZ Odysseus 2012).

ciu prostitúcie v Európe ako na archetypálny príklad neoliberalnej governmentality, ktorá je aplikovaná cez rôzne techniky moci. Práve spomínané techniky moci je podľa autoriek nutné skúmať cez rôzne diskurzy a naratívy prostitúcie prítomné vo verejných politikách. Napriek značnej sociálno-vednej literatúre z oblasti prostitúcie na Slovensku, prístup, ktorý sa zameriava na neoliberálne techniky moci, zatiaľ neprenikol do slovenskej politickej vedy. V tejto štúdiu sa preto sústredíme na konceptualizáciu poskytovania sexuálnych služieb za úplatu v kontexte štátnej regulácie cez právne normy, ktoré sa implicitne dotýkajú prostitúcie na Slovensku. V kontexte diskurzívneho inštitucionalizmu sa ďalej venujeme rôznym konceptualizáciám prostitúcie a jej regulácie cez výpovede pracovníkov a pracovníčok neziskového sektora. Štúdiu tak dopĺňame o expertné rozhovory s týmito aktérmi a aktérkami, ako i o výsledky dotazníkového šetrenia medzi zástupcami mestskej polície v krajských mestách Slovenskej republiky.

Zatiaľ čo nás diskurzívna analýza právnych noriem zaujíma z hľadiska konceptualizácie prostitúcie ako protispoločenskej činnosti, v rámci expertných rozhovorov sme mali možnosť identifikovať rôzne techniky moci foucaultovskej tradície, ktoré sú uplatňované štátnymi orgánmi vo verejnom priestore. Výsledkom štúdie je pohľad na reguláciu prostitúcie v slovenských podmienkach, ktorá už nie je striktnie právne definovaná ako protiprávna, ale podlieha skôr systému štátneho monitorovania a pozorovania istej skupiny populácie, ktorá zostáva naďalej marginalizovaná. Prostitúcia sa na Slovensku nachádza v právnom vákuu (Havelková a Bellak-Hančilová 2014) a ako taká podlieha monitorovaniu, ktoré ju diskurzívne rozlišuje na indoorovú (ticho tolerovanú) a outdoorovú (podliehajúcu štátnemu pozorovaniu). I táto dichotómia je však neustále diskurzívne negociovaná a ako dokladujeme v tejto štúdiu, vyplýva skôr zo záujmu individuálnych aktérov na regionálnej úrovni.

Ako píše Noémi Katona (2016) vo svojej štúdiu o prostitúcii v maďarskom prostredí, neoliberalizmus je v podmienkach jednotlivých krajín a prostitúcie definovaný rôznymi nástrojmi. V tejto štúdiu argumentujeme, že analýza techník moci a právneho systému na Slovensku radí medzi štáty so systémom tzv. tolerovanej neviditeľnosti, ktorá závisí od negociácie verejného a súkromného priestoru.

2. FORMY A TYPOLÓGIA PRÁVNEJ ÚPRAVY

Právne vedy vymedzujú niekoľko typov právnej úpravy prostitúcie/sex biznisu, pričom je zjavné, že ani členské štáty Európskej únie nie sú v tejto úprave jednotné. Najčastejšie sa uvádza konvenčná klasifikácia na štyri typy právnej úpravy a to (Bianchi, Popper a Lukšík 2007):

- Abolicionizmus – profitovanie z prostitúcie je trestané, ale konsenzuálne poskytovanie i vyhľadávanie sexuálnych služieb je tolerované bez intervencie štátu;
- Nový abolicionizmus – outdoorová i indoorová prostitúcia sú rovnako tolerované ako pri abolicionizme, štát však reguluje isté formy poskytovania sexuálnych služieb za úplatu, ako napr. prevádzkovanie verejných domov;

- Prohibicionizmus – obe formy prostitúcie sú trestané, zatiaľ čo v niektorých systémoch môže byť trestané i vyhľadávanie týchto služieb;
- Regulácia – obe formy prostitúcie sú regulované štátnymi inštitúciami a existujúcou legislatívou. Konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb nie je trestané, ale je inštitucionalizované ako špecifická forma komerčnej činnosti (tzv. sex biznis) na základe stanovených noriem.

Barbora Havelková (2014) však prezentuje komplexnejšiu typológiu založenú na princípe kriminalizácie a dekriminalizácie. Slovenská právna úprava spadá podľa autorky aj s Českou republikou pod kategóriu tzv. „*dekriminalizácie s obmedzujúcim opatrením štátu*“ (Havelková 2014, 47). Ako autorka ďalej uvádza, charakteristickým znakom takejto právnej úpravy je existencia systému, ktorý využíva na reguláciu právne normy a nástroje, ktoré nie sú priamo namierené proti poskytovaniu sexuálnych služieb za úplatu, ale sú inherentne represívne voči pouličnej prostitúcii. Jedným z výsledkov tejto štúdie je však potvrdenie hypotézy, že je slovenský systém blízky Veľkej Británii či Kanade. Britský model totiž netrestá poskytovanie sexuálnych služieb za úplatu ako také, na túto činnosť sa však vzťahuje niekoľko sekundárnych noriem, ktoré do značnej miery ovplyvňujú nielen sociálnu realitu osôb v prostitúcii, ale aj samotný politický diskurz tejto právnej úpravy (Farrid a Glass 2013; Hubbard 2004). O naratívoch prostitúcie a politickom diskurze vo Veľkej Británii však Farrid a Glass (2014) ďalej píše, že sú do značnej miery ostrakizujúce, nakoľko najmarkantnejšie ovplyvňujú osoby v prostitúcii (teda primárne ženy), zatiaľ čo klientela zostáva imúnna a diskurzívne neviditeľná. Ako píše Havelková a Bellak-Hančilová (2014), takáto úprava je nepriamo diskriminačná na základe pohlavia. Podľa O'Neill a kolektívu autorov (2008) ako aj Matthews (2005) takáto právna situácia živí diskurzívne rámcovanie osôb v (primárne pouličnej) prostitúcii ako protispoločenských jedincov.⁴ Je však nutné zdôrazniť, že metropoly Veľkej Británie zároveň zaviedli počas posledných rokov okrem stratégie „vytláčania“ prostitúcie za hranice mesta i extenzívny systém sociálnych agentúr a projektov, ktoré sa venujú rehabilitácii osôb v prostitúcii a predstavujú tak i systém sociálnej kontroly (Matthews 2005).

I z toho dôvodu považujeme za nutné venovať pozornosť naratívom, ktoré správajú verejné politiky prostitúcie. Tieto naratívy vnímame ako entity, ktoré síce zdanlivo definujú sociálnu realitu, avšak do značnej miery aj prispievajú k jej produkcii (Walby a Smith 2012).

3. DISKURZ A NARATÍVY PROSTITÚCIE

Vo svojej štúdiu zameranej na sex biznis v podmienkach Holandského kráľovstva Joyce Outshoorn (2004) vyzýva k hlbšej akademickej pozornosti voči konkrétnym naratívom prostitúcie prítomným v politickom diskurze a jednotlivých verejných politikách. Autorka zdôrazňuje, že sú to práve naratívy prostitúcie, ktoré rámcujú subjektivitu osôb v prostitúcii/sex biznise, poskytujú konceptualizáciu komerčnej sexuality i subjektivity klientely a môžu tak poskytnúť nový pohľad na vplyv mocenského usporiadania - vzťahu štátnych autorít a tejto špecifickej činnosti často

⁴Z anglického jazyka – *anti-social individuals*.

marginalizovanej skupiny populácie.⁵ V tejto štúdií pristupujeme k naratívom prostitúcie vo verejných politikách z foucaultovskej perspektívy.⁶ Vnímame naratívy ako produktívne diskurzívne rámce, ktoré utvárajú realitu a ovplyvňujú sociálny svet (Hulusjö 2013).

Na základe štúdie Noaha D. Zatta (1997) autorka Joyce Outshoorn (2001) vo svojej štúdií definuje niekoľko typov naratívov prostitúcie, ktoré sprevádzajú špecifické typy diskurzov vo verejných politikách. Ako píše Jäger a Maier (2009), diskurzy a naratívy nie sú len jednoduchými prejavmi sociálnych praktík, ale tiež slúžia rôznym mocenským cieľom. Joyce Outshoorn vo svojej štúdií vymedzuje tzv. moderný morálny diskurz, diskurz sexuálnej dominancie a diskurz sexuálnej práce. Podľa Outshoorn možno tieto špecifické centrálné naratívy vypožorovať v jednotlivých právnych úpravách prostitúcie. Zatiaľ čo je švédsky systém kriminalizácie kupovania sexuálnych služieb zároveň typický pre centrálny naratív sexuálnej dominancie, holandský systém inštitucionalizovaného sex biznisu je zas charakteristický diskurzom sexuálnej práce (Outshoorn 2004). Moderný morálny diskurz sa viaže na tzv. tradičný medicínsky diskurz, ktorý bol prítomný v západnej Európe koncom 19.storočia a vníma prostitúciu ako formu činnosti, ktorá musí byť monitorovaná a trestaná, nakoľko je hrozbou pre verejné zdravie⁷ (Scoular 2004; Farrid a Glass 2014). Súčasťou tohto diskurzu je i rámcovanie prostitúcie vo verejných politikách ako hrozby pre národné hodnoty (Hubbard 2004). Tiež je nutné zdôrazniť, že rámcovanie a analýza centrálnych naratívov prostitúcie pútajú pozornosť práve v tých krajinách, ktoré sa nenachádzajú na presných póloch notoricky známej osi Švédsko–Holandsko.

Súčasťou centrálnych naratívov verejných politík sú tiež tzv. naratívy subjektov,⁸ ktoré sa špecializujú na konkrétne subjektivity v kontexte prostitúcie a pomáhajú tak rámcovať problematiku prostitúcie vo verejných politikách (Kantola a Squires 2004). Príkladná je typológia najčastejších naratívov osôb, ktoré vyhľadávajú komerčné sexuálne služby (teda tzv. kupcov) od Belindy J. Carpenter (2000). Autorka píše, že sú v politickom diskurze najčastejšie prítomné tri naratívy subjektov kupcov – kupci ako devianti, kupci ako slobodní jedinci na trhu a kupci ako jedinci, ktorí uspokojujú svoje primárne potreby. V kontexte subjektivity samotných osôb v sex biznise je zas relevantné skúmať či verejné politiky rámcujú činnosť poskytovania sexuálnych služieb za úplatu ako istú formu identity alebo ako formu ekonomickej činnosti (Shaver 2005). Ďalej autorky Kantola a Squires (2004) v rámci svojej diskurzívnej analýzy verejnej politiky vo Veľkej Británii odhalili častú prítomnosť dvoch naratívov, ktoré rámcujú prostitúciu ako narúšanie verej-

⁵ Ako uvádzajú autori Bianchi, Popper a Lukšik (2007), najčastejším dôvodom vstupu do pouličnej prostitúcie na Slovensku je udávaná práve ekonomická núdza a drogová závislosť. Správa Policajnej akadémie SR (2012) tiež uvádza, že jednou z najväčších skupín žien v pouličnej prostitúcii sú ženy rómskeho etnika. Môžeme preto predpokladať, že tieto a rôzne iné faktory vplývajú na marginalizáciu práve tejto skupiny osôb.

⁶ O foucaultovskej perspektíve môžeme hovoriť v tom zmysle, že jej primárnym cieľom je analyzovať ako ku vládnutiu dochádza a ako subjekty vládnutia o moci premýšľajú (Foucault 2007).

⁷ Koncom 19. storočia bol morálny diskurz prostitúcie presadzovaný i feministickými organizáciami a aktivistkami. Príkladom je i ambivalentný prístup aktivistky Josephine Butler, ktorá verila, že je prostitúcia spoločenským zlom, zastávala však aj názor, že ženy v prostitúcii majú právo na život bez obťažovania (Weeks 1989).

⁸ Z anglického jazyka – *subject narratives*.

ného poriadku a formu protispoločenského konania zo strany osôb v prostitúcii,⁹ ktorá môže potenciálne viesť k ďalšej kriminalite¹⁰ (O'Neill et al. 2008). Takéto rámcovania možno nájsť aj v modernom morálnom politickom diskurze. Avšak ako píše Phil Hubbard a Mary Whowell (2007), typické a veľmi problematické pre verejné politiky je isté vyhýbanie sa diverzite subjektív osôb v prostitúcii/sex biznise a časté jednorozmerné rámcovanie týchto osôb.

Zatiaľ čo mnoho autorov a autoriek zaoberajúcich sa analýzou naratívov a politických diskurzov prostitúcie vyzdvihuje práve prístup zameraný na subjektivitu a sexualitu osôb poskytujúcich a osôb vyhľadávajúcich sexuálne služby (viď napr. Farrid a Glass 2014), niekoľko autorov a autoriek tiež zdôrazňuje prístup zameraný na konceptualizáciu verejného a súkromného priestoru. Belinda Carpenter (2000) napríklad píše, že je to práve naratív dichotómie verejného (ako komerčného) a súkromného (intímneho), ktorý definuje konceptualizáciu prostitúcie vo verejných politikách. Podľa Jeffreyho Weeksa (1989) znamenalo striktné rozdelenie verejnej a súkromnej sféry dekriminálnu správanie v súkromí (napr. prístup k homosexuálnemu styku) a prísnejší prístup vo sfére verejnej (kontrola pouličnej prostitúcie). V rovnakom zmysle Carpenter (2000) ďalej píše, že sú morálny diskurz a naratív striktnej dichotómie medzi verejným a súkromným, pôdou pre štátnu intervenciu do pouličnej prostitúcie zatiaľ čo je tzv. indoorová prostitúcia ticho tolerovaná. Obaja autori sa zároveň zhodujú, že je to práve viditeľnosť osôb v prostitúcii, ktorá je problematická pre dichotómiu verejnej a súkromnej sféry, nie aktivita samotná. I preto existuje tendencia primárne trestať poskytovanie sexuálnych služieb a nie ich vyhľadávanie.

Kevin Walby a André Smith (2012) vo svojej štúdií rozširujú túto konceptualizáciu a hovoria o troch dichotómiách sexuality, ktoré podliehajú inštitucionálnej kontrole a monitorovaniu: verejná a súkromná, homosexuálna a heterosexuálna, bezpečná a nebezpečná. Príkladom je aj francúzska legislatíva, ktorá svojou vágnosťou „[...] vytvorila systém, v ktorom je pouličný sex work tolerovaný dovtedy, pokiaľ sa niekto nezačne sťažovať na verejný neporiadok alebo verejné pohoršovanie“ (Hubbard 2004, 1698). Konceptualizácia verejnej sféry ako abstraktného priestoru, v ktorom sú prejavy komerčnej sexuality problematické, sa pretavuje aj do policajných intervencií a stratégií „vyčistenia“ mesta a presunutia pouličnej prostitúcie do okrajových (často opustených) častí mesta (Hubbard 2004). Podľa Hubbarda a Sandersa (2003) ide o tzv. morálnu politickú geografiu, ktorá určuje aké správanie je prijateľné na akých miestach.

Politický proces vytvárania hraníc v kontexte protispoločenskej činnosti má tiež tendencie diskurzívne rámcovať osoby v sex biznise ako osoby „mimo lokálnu komunitu“, ktoré nepatria do verejného priestoru a nemajú právo svoju činnosť v ňom vykonávať (Coleman 2005; O'Neill et al. 2008). Toto právo je im často odobrané iba na základe ich vzhľadu a viditeľnej diferencie, ktorá môže byť označená za neprijateľnú v danom priestore (Coleman 2005). Z tohto hľadiska je pre štúdium naratívov prostitúcie relevantné zahrnúť i formálne a neformálne normy,

⁹ Autorky Kantola a Squires (2004) dokonca predpokladajú, že sú to práve dominantné naratívy narušenia verejného poriadku a protispoločenskej činnosti, ktoré viedli vo Veľkej Británii k rôznym politickým stratégiám zameraným na „premiestnenie“ prostitúcie za hranice mesta.

¹⁰ Tento koncept pozná moderná kriminalistika pod názvom „téza rozbitých okien“, ktorú predstavili autori Kelling a Wilson (1982).

ktoré upravujú podmienky správania sa na verejných priestranstvách – ako napr. normy o verejnom pohoršovaní, protispoločenskej činnosti či verejnom poriadku.

Autorky Jane Scoular a Maggie O'Neill (2007) vnímajú viacúrovňový vplyv štátnych inštitúcií (cez tzv. exit programy, harm reduction a prevenciu) na systém prostitúcie ako istú novú formu neoliberalnej governmentality. Podľa Tore Fougner (2008) predstavuje táto nová governmentalita dva hlavné aspekty. Prvým je premena mocenského sústredenia z primárnej teritoriálnej ochrany na populáciu a jej potreby.¹¹ Druhým aspektom je spojenie moci a poznania v podobe rôznych techník moci zameraných na riadenie populácie cez poznanie, monitorovanie a porovnávanie. Ako píše Foucault: „[...] skrátka, treba pripustiť, že moc nie je čosi, čo niekto vlastní, ale čosi, čo niekto uplatňuje, že to nie je nadobudnuté a udržiavané ‚privilégium‘ vládnucej triedy, ale účinok súboru jej strategických pozícií – účinok, ktorý sa manifestuje a niekedy aj obnovuje pozíciou ovládaných“¹² (Foucault 1991, 31). Michel Foucault (2009) stavia túto novú formu governmentality do kontrastu s logikou nemeckého policajného štátu *Polizeiwissenschaft* 17. a 18. storočia.

Noémi Katona (2016) však pripomína, že súčasný neoliberalizmus nie je všade rovnaký a ani jeho vplyv na komerčné poskytovanie sexuálnych služieb nie je jednotný. Sociálna kontrola a dohľad¹³ jedincov v pouličnej prostitúcii tak, ako sa často deje v metropolách a, ako píše Coleman (2005), pozostáva z rôznych aktov monitorovania a posudzovania. To môžeme prirovnať k Foucaultovmu konceptu panopticismu,¹⁴ ktorého cieľom je vytvoriť prostredie, v ktorom je subjekt neustále vidенý (Foucault 1991). Napriek tomu Foucault (2009) vníma panopticismus nie ako regionálnu techniku aplikovanú len na isté inštitúcie, ale skôr ako všeobecný modus vládnutia. Ako však môžeme vyčítať už z Foucaultovho *Dozerať a trestať*, takýto prístup k štátnej moci možno pozorovať v rôznych nástrojoch, tzv. technikách moci (Foucault 1991), ktorú je nutné zahrnúť do analýzy verejných politík prostitúcie. Ako píše Foucault: „*To znamená, že môže existovať ‚vedenie‘ o tele, ktoré nie je úplne identické s vedou o jeho fungovaní, a môže existovať ovládanie jeho síl, čo je čosi viac ako schopnosť zvíťaziť nad nimi – toto vedenie a toto ovládanie sú tým, čím by sa dalo nazvať politickou technológiou tela*“ (Foucault 1991, 30). Táto technológia alebo technika pristupuje k jedincom ako k objektom.

Ako taká je spomínaná tendenčná morálna geografia príznakom techník moci a modernej governmentality. Foucaultovo ponímanie governmentality možno definovať ako deliberácie, taktiky a stratégie uplatňované vo viacúrovňovom systéme, ktorého cieľom je riadenie istej populácie práve cez tieto techniky moci (Flint 2002). Príznakom nástupu novej governmentality je podľa Foucaulta prechod od

¹¹V tomto kontexte sa vo Foucaultových prácach možno stretnúť aj s pojmom „biopolitika“, ktorý síce samotný autor nerozpracováva detailne alebo konzistentne, v prácach mnohých autorov a autoriek sa však najčastejšie spája s reguláciou biologických dispozícií a potrieb populácie (Mertl a Krčál 2013). „Populácia“ však v tomto kontexte neznamená len fyzickú prítomnosť jedincov na istom území, ale sústreďí sa na rôzne biologické fenomény populácie, akými sú napr. pôrodnosť, úmrtnosť, či sobášnosť (Foucault 2007).

¹²Z toho dôvodu po vzore Foucaultových prác navrhujú Mertl a Krčál (2013) posunúť štát ako kategóriu politickej analýzy do úzadia a venovať sa rôznym technikám, ktoré sú príznakom moci.

¹³Z anglického jazyka – *surveillance*.

¹⁴Panopticismus je všeobecný princíp novej politickej autonómie, ktorej predmetom a cieľom nie sú vzťahy suverénosti, ale disciplinárne vzťahy (Foucault 1991, 209).

starého režimu (*Ancien Régime*), cez nové formy akumulácie kapitálu k transformácii tolerovaných aktivít na majetkovú nezákonnosť¹⁵ (Foucault 1991, 88). Foucault sa vo svojej štúdii zaoberá i vznikom konceptu delikvencie v 19. storočí, teda akejsi uzavretej nezákonnosti, ktorá prináša možnosť kontrolovať, infiltrovať skupiny a označovať jedincov (Foucault 1991, 279). Veľmi podobne funguje koncept protispoločenskej činnosti (Carr a Cowan 2006), ktorý umožňuje vládnucej moci jedincov definovať a redefinovať, monitorovať a označovať. Podľa Foucaulta je archetypálnym príkladom nástupu konceptu delikvencie práve zriadenie rozsiahlej siete prostitúcie v 19. storočí, ktorá priniesla kontrolu zdravotného stavu prostitútok, pravidelné uväzňovanie a prínos udavačov (Foucault 1991, 281). Ako píše Mertl a Krčál, „[...] *panoptikálna štruktúra mala slúžiť pre kontrolu týchto skupín a zaistenie bezpečnosti ostatných obyvateľov, čo predstavuje istý posun, keďže už nebola snaha kontrolovať a disciplinovať úplne všetkých, ale len istú kategóriu ľudí, ktorí boli označovaní ako nežiaduci*“ (Mertl a Krčál 2013, 33). V tomto kontexte si regulácia prostitúcie už v 19. storočí vyslúžila príznak archetypálnej inštitúcie riadenej rôznymi technikami moci.

V kontexte Foucaultovho ponímania modernej governmentality sa však dostávame ku novej forme panopticismu v oblasti prostitúcie – konceptu protispoločenskej činnosti, ktorá si zachováva príznaky techník moci. Vládnutie v podaní governmentality je z veľkej časti nepriame: „[...] *politické autority menia a formujú iba faktory, ktoré sú spojené s daným cieľom, o ktorý sa usilujú, iba nepriamo*“ (Mertl a Krčál 2013, 56). Michel Foucault tiež dodáva, že je vzťah medzi mocou a sexualitou negatívny a teda sa stále prejavuje ako popieranie, vylúčenie, odmietnutie i zabránenie (Foucault 1999). Foucault zároveň volá po takej analýze moci a sexuality, ktorá už neberie právo ako model a kód, ale sa sústreďuje na rôzne techniky moci, ktoré sa uplatňujú „odspodu“ (Foucault 1999). I z toho dôvodu v kontexte prostitúcie zdôrazňujeme analýzu naratívov a diskurzov, ktoré štát utláčajú do úzadia a zdôrazňujú samotné techniky moci. I Michel Foucault vo svojich *Dejinách sexuality* zdôrazňuje, že je týchto diskurzov mnoho a v mnohých inšanciách môžu pôsobiť ako protichodné (Foucault 1999). Pre túto analýzu sme preto zvolili pohľad na slovenské normatívne a politické dokumenty.

3.1. ANALÝZA NARATÍVOV PROSTITÚCIE V SLOVENSKÝCH VEREJNÝCH POLITIKÁCH

V predchádzajúcom režime a ešte v období Československej socialistickej republiky platil na území Slovenska *Trestný zákon č. 140/1961 Z. z.*, ktorého § 203 stanovoval tzv. trestný čin príživníctva. Nakoľko nemohla byť v tomto období prostitúcia inštitucionalizovaná ako legitímna ekonomická činnosť, mohli byť osoby konsenzuálne poskytujúce sexuálne služby obvinené práve s použitím tohto paragrafu. Tento zákon bol v procese liberalizácie v roku 1990 zrušený, k novej právnej úprave, ktorá by napomohla inštitucionalizácii prostitúcie ako ekonomickej činnosti v podobe sex biznisu, však na území Slovenskej republiky už nedošlo. O'Neill a kolektív autorov (2008, 75) píše, že je pre právnu úpravu prostitúcie typické isté fázovanie: „[...] *hlučné obdobie intenzívnej regulácie a tvorby novej legislatívy sa*

¹⁵ Ako také sú pravidlá novej governmentality sústredené i v zákonoch, ktoré musia byť úplne jasné, aby každý člen spoločnosti mohol odlíšiť kriminálnu činnosť od „počestnej“ (Foucault 1991, 97).

striedajú s obdobiami relatívnej stability“. V kontexte Slovenskej republiky je však nutné zdôrazniť, že od roku 1990 nastali v tejto oblasti len minimálne legislatívne zmeny a podobné fázovanie za posledné obdobie nemožno pozorovať. V porovnaní s Českou republikou to však tiež znamená, že bola právna úprava prostitúcie na Slovensku v poslednom období len zriedka diskutovanou témou v médiách a na politických fórach (Havelková 2014). Markantnejšie zmeny možno však badať len v politike boja s obchodovaním s ľuďmi.

Pôvodným zámerom tejto štúdie bolo nasledovať príklady rozsiahlej literatúry zameranej na analýzu naratívov prostitúcie v individuálnych prípadových štúdiách, ktoré spomíname v predchádzajúcej časti a ktoré pracujú prevažne s obsahovou a diskurzívnou analýzou strategických dokumentov. V rámci predbežnej analýzy zdrojov obsahovej analýzy pre túto štúdiu však bolo veľmi skoro možné badať nedostatok strategických a politických dokumentov, ktoré sa explicitne zaoberajú priamo konsenzuálnym poskytovaním sexuálnych služieb za úplatu a teda prostitúciou. Primárny zámer štúdie sa tak presmeroval na prvotnú obsahovú analýzu právnych noriem platných v Slovenskej republike v období rokov 2010–2015. S ohľadom na právnu situáciu sme tiež požiadali o odborné stanovisko Ministerstva vnútra Slovenskej republiky k niektorým právnym normám. Na základe znalosti právnej situácie sme ďalej pre potreby tejto štúdie uskutočnili expertné faktografické rozhovory s predstaviteľmi a predstaviteľkami piatich neziskových organizácií pracujúcimi s klientelou v prostitúcii. Záverom štúdie boli vyzvané zastúpenia Mestskej polície v krajských mestách Slovenskej republiky k vyplneniu jednoduchého dotazníka s otvorenými otázkami.

Vo svojej štúdii o boji s protispoločenským správaním vo Veľkej Británii autori Helen Carr a Dave Cowan (2006) poukázali na to, že je toto správanie vo verejnom priestore jedným zo sociálnych konštruktov modernej governmentality, ktorý je zároveň konceptom otvoreným a musí byť neustále diskurzívne negociovaný vo verejných politikách. Ako píše Sharon Rødner (2009), „nálepky“, ktoré jedinci, ktorí sú usvedčení z protispoločenskej činnosti dostávajú (ako napr. drogový závislí ľudia, ľudia bez domova, ľudia v prostitúcii/sex biznise, atď.), sú produktom politického rozhodovania. Kritická diskurzívna analýza sa javí v tomto kontexte ako vhodná kvalitatívna metóda, ktorej cieľom je dekonštruovať diskurzy a naratívy, ktoré sú v danom kontexte vnímané ako inherentné. Podľa Normana Fairclougha (1992) je metodológia kritickej diskurzívnej analýzy vhodná práve pre analýzu korelácie medzi mikro-svetom (napr. strategické politické texty) a makro-svetom (t.j. diskurzy a naratívy). Kritická diskurzívna analýza sa ďalej podľa Tuppera (2008) využíva v prípadoch, kde sa obsahová analýza sústreďuje na latentné mocenské štruktúry zabudované v inštitúciách.

Prístup kritickej diskurzívnej analýzy bol do značnej miery ovplyvnený prácou Ernesta Laclau a Chantal Mouffe (1985). Ako autori píšeme, sociálni agenti sú konštruovaní na báze súboru pozícií, ktoré nie sú stabilné, ale sú konštruované cez jednotlivé diskurzy. Už J. L. Austin (1962) vo svojej štúdii *How to do things with words*, píše, že i lingvistické prvky a výrazy môžu slúžiť ako performatíva, ktoré majú schopnosť vytvárať sociálnu realitu. Ako ďalej autor dodáva, performatívy možno nájsť i v právnych či politických textoch. Štúdium pozícií subjektov je podľa autorky Chantal Mouffe (1992) možné cez tzv. nodálne body, ktoré sú konštruované

na základe hegemonických sociálnych štruktúr. Táto štúdia sa tak v prvotnej časti zameriava na oblasť slovenskej legislatívy, ktorá implicitne ovplyvňuje poskytovanie sexuálnych služieb za úplatu. Ako nodálne body si táto štúdia volí „dobré mravy“ a „verejné pohoršovanie“, ktoré ovplyvňujú vo verejných politikách subjektivitu „podnikateľa“ a vytvárajú diskurzívny konštrukt protispoločenského jedinca.

Rozsiahla literatúra analýzy naratívov prostitúcie, ktorú sme predstavili v predchádzajúcej časti, nás nabáda venovať pozornosť oblasti regulácie protispoločenskej činnosti a verejného poriadku. Napriek tomu, že sú v podmienkach Slovenskej republiky známe rôzne formy prostitúcie – indoorová i outdoorová, primárnym zameraním tejto štúdie je úprava práve prostitúcie pouličnej, keďže i výsledky zberu dát poukazujú na to, že k istej regulácii dochádza len v tejto oblasti. Súčasťou štúdie je tak i pohľad do legislatívy, ktorá ovplyvňuje správanie na verejných priestranstvách (t.j. priestupková činnosť). Pozornosť však venujeme aj legislatíve v oblasti pracovnoprávných vzťahov, kde sa zameriavame na koncept „dobrých mravov“, ktorý je v tejto legislatíve prítomný.

Cieľom tejto štúdie nie je analyzovať sociálnu situáciu osôb v prostitúcii na Slovensku. Problematika rozsahu prostitúcie na Slovensku (viď napr. Kolenčík 2000) ako i sociálna situácia samotných osôb v prostitúcii (Takáčová 2006; Bianchi, Popper a Lukšík 2007) už bola odborne spracovaná na iných miestach. Cieľom štúdie tiež nie je poskytnúť detailný právny výklad legislatívy Slovenskej republiky, ale poskytnúť iný pohľad na verejnú politiku prostitúcie z perspektívy neoliberalnej governmentality, ktorá je v mnohých ohľadoch veľmi špecifická i v porovnaní s ostatnými krajinami Európskej únie.

3.2. PROSTITÚCIA A OBCHODOVANIE S ĽUĎMI

V súčasnosti situácia v oblasti legislatívy boja s obchodovaním s ľuďmi podlieha do značnej miery medzinárodným dohovorom a záväzkom Slovenskej republiky voči Európskej únii či Organizácii Spojených národov. Žiadny z medzinárodných dohovorov však nevenuje pozornosť priamo konsenzuálnej prostitúcii, teda situácii, v ktorej nie je prítomná tretia osoba¹⁶ a k výmene služieb za úplatu dochádza na báze dobrovoľnosti a zámeru zo strany poskytujúceho/poskytujúcej.¹⁷ Slovensko je zároveň považované za krajinu pôvodu obchodovania s ľuďmi, pričom za najzraniteľnejšiu komunitu sú považované práve ženy rómskeho etnika (Ministerstvo vnútra SR 2012). Je ale aj tzv. tranzitnou krajinou pre obeť pochádzajúce z Východnej Európy a Ázie (U.S. Department of State 2016).

Slovenská republika sa v kontexte obchodovania s ľuďmi riadi mnohými medzinárodnými dokumentami z dielne medzivládnej kooperácie. V kontexte OSN ide napríklad o *Všeobecnú deklaráciu ľudských práv* (1948) či *Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie* (1979). Paradigmu v diskurze obchodovania

¹⁶Podľa *Dohovoru OSN o boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu* môžeme tretie osoby definovať ako tie, ktoré osobu naverbovali, prepravili, odovzdali, prechovali alebo prevzali pod hrozbou alebo použitím násillia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, lsti, zneužitia právomoci, alebo zraniteľného postavenia, alebo prijatia, alebo poskytnutia platieb alebo prospechu na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom vykořisťovania (Čečot et al. 2013).

¹⁷V tomto kontexte autorky Havelková a Bellak-Hančilová (2014) uvádzajú, že v prostitúcii existujú na axióme dobrovoľnosti a dobrovoľnosti tri segmenty – červený, oranžový a zelený.

s ľuďmi predstavovalo prijatie *Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi* (tzv. *Palermský protokol*), ktorý dopĺňa *Dohovor OSN o boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu*. Tento dokument v roku 2000 predznamenal diskurzívnu paradigmu posunu od koncentrácie na organizovaný zločin k právam obetí obchodovania (Goodey 2004). Slovenská republika sa v tomto kontexte riadi i legislatívou Európskej únie. V roku 2010 bol prijatý *Štokholmský program otvorenej a bezpečnej Európy*, ktorý priniesol obchodovanie s ľuďmi do centra pozornosti členských štátov EÚ. V medziach tohto programu bola prijatá i *Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania*, či *Chartou základných práv Európskej únie*, ktorá vyslovene zakazuje obchodovanie s ľuďmi (Čečet et al. 2013).

Obchodovaním s ľuďmi sa zaoberá niekoľko strategických dokumentov Slovenskej republiky. V minulosti bola právna úprava trestných činov obchodovania s ľuďmi v zákone z roku 1961 vyslovene zameraná na „obchodovanie so ženami“, čo bolo novelou v roku 2002 predefinované na „obchodovanie s ľuďmi“ (Čečet et al. 2013). Významným medzníkom bolo i prijatie novely *Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.*, ktorému sa budeme podrobnejšie venovať v nasledujúcej časti. Slovenská republika tiež na základe medzinárodných dohovorov vypracováva strategické koncepcie boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Prvý *Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi* bol vypracovaný v roku 2008 na obdobie štyroch rokov. Na vypracovaní národných projektov vychádzajúcich z medzinárodných dohovorov do značnej miery participuje i neziskový sektor pôsobiaci v ľudskoprávnom sektore (Čečet et al. 2013). V súčasnosti platný program bol vypracovaný pre roky 2015–2018 a kladie dôraz na práva a podporu obetí obchodovania s ľuďmi, ktorá vyplýva primárne z medzinárodných záväzkov.

V programovom období 2011–2014 Slovenská republika uskutočnila niekoľko zásadných zmien v inštitucionálnej štruktúre politik boja s obchodovaním s ľuďmi. Bola zriadená pozícia národného koordinátora pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ako aj Expertná skupina pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorej cieľom je byť koordinačným mechanizmom medzi jednotlivými sektormi. V kontexte boja s obchodovaním s ľuďmi bol do problematiky zainteresovaný i Úrad splnomocnenca Vlády SR pre rómske komunity.¹⁸ V poslednom období bolo zorganizovaných množstvo advokačných aktivít a programov prevencie, konkrétnym výstupom bola i *Metodická pomôcka na identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi v rómskych komunitách*. Medzi ostatné významné zmeny možno zaradiť i zriadenie národnej linky pre obeť obchodovania a uskutočnenie niekoľkých mediálnych a advokačných kampaní organizovaných i v spolupráci s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu (Ministerstvo vnútra SR 2015).

V rámci aktivít, ktoré štátne inštitúcie zorganizovali v programovom období 2011–2014 bolo implicitne do programu zahrnuté konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb za úplatu vo výskumnej činnosti. Tu je zjavné, že je konsenzuálna prostitúcia implicitne prítomná v politikách boja s obchodovaním s ľuďmi,

¹⁸Vo svojej správe venovanej prostitúcii na Slovensku identifikuje Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky osoby rómskeho etnika ako skupinu náchylnejšiu na vstup do sex biznisu i nútenej prostitúcie (Ministerstvo vnútra SR 2012).

čo dokazuje aj publikovaná správa *Analýza situácie v oblasti prostitúcie v Slovenskej republike*, ktorá bola pripravená v rámci *Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011–2014*. Cieľom správy bolo analyzovať dopyt po prostitúcii na území Slovenska ako jeden z faktorov, ktoré môžu ovplyvňovať trestnú činnosť kupliarstva. Ako správa ďalej uvádza: „[...] cieľom spracovávanej analýzy prostitúcie je postihnúť problematiku prostitúcie v Slovenskej republike, spôsob a formy jej vykonávania, jej príčiny a ich dôsledky, ako aj vplyv a prípadné dopady vstupu Slovenskej republiky do Schengenského priestoru. Prostredníctvom vedecko-výskumných metód analyzovať súčasný stav, úroveň a podmienky prostitúcie v Slovenskej republike ako aj jej dopytovú stránku zo strany verejnosti využívajúcej poskytované sexuálne služby“ (2014, 5). Napriek veľmi ambicióznemu plánu, ktorý si správa v úvode stanovuje, je jej analýza v podmienkach Slovenskej republiky len minimálna. Nevenuje pozornosť výskumu medzi ľuďmi, ktorí tieto služby poskytujú alebo vyhľadávajú, uskromňuje sa s prieskumom verejnej mienky a nekonzultuje odborníkov a odborničky z neziskového sektora.¹⁹ Výsledky tohto prieskumu sú tiež sporné, keďže obsahujú otázky typu: „Ktorá spoločenská skupina má podľa vás najväčší záujem o poskytovanie sexuálnych služieb?“, alebo „O ktorý druh prostitúcie je podľa vás najväčší záujem v meste/obci kde bývate?“ (Ministerstvo vnútra SR 2012). V tomto kontexte možno spochybníť validitu výsledkov tohto prieskumu, nakoľko ide len o domnienku istej vzorky populácie, ktorá nemusí mať o prostitúcii v oblasti svojho bydliska žiadne faktografické informácie a môže ísť tiež o domnienku založenú na mediálnom zobrazovaní prostitúcie.²⁰

3.3. PROSTITÚCIA A PRÁVNE NORMY PROTISPOLOČENSKEJ I EKONOMICKEJ ČINNOSTI

V kontexte legislatívy Slovenskej republiky je prostitúcia definovaná len nepriamo a na jednom mieste – konkrétne v *Trestnom zákone č.300/2005 Z. z.* V tomto kontexte má prostitúcia charakter trestnej a protispoločenskej činnosti, keďže sa viaže len na kontext detskej prostitúcie, ktorá je zákonom trestaná. *Trestný zákon č.300/2005 Z. z.* tak prostitúciu definuje ako „[...] uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom s dospelou osobou za odmenu“. Zákon ďalej ustanovuje tzv. kupliarstvo (ako aktivitu spomínaných tretích osôb), ktoré definuje ako „[p]oužitie podvodného konania, lsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme

¹⁹Reprezentatívnu vzorku pri výskume tvorilo 1290 respondentov z celého územia Slovenskej republiky (Ministerstvo vnútra SR 2011).

²⁰Príkladom spornej validity prieskumu je aj otázka: O ktorý druh prostitúcie je podľa vás najväčší záujem v meste/obci kde bývate? Najčastejšie boli udávané „verejné domy“ (17,98 %) a pouličná prostitúcia (15,19 %). Nasleduje barová prostitúcia (15,15 %) a „na telefón“ (12,92 %). Nakoľko je však pre verejnosť najviditeľnejšia práve pouličná prostitúcia, výsledok tejto ankety možno spochybníť práve na základe toho, že sa respondenti môžu len domnievať, ktorý typ prostitúcie je v ich bydlisku práve najčastejší. Ďalším sporným bodom v tejto ankete je tiež „verejný dom“, keďže pracovno-právna ani hospodárska terminológia na Slovensku týmto pojmom môže operovať len vágne, je sporné či mali respondenti a respondentky na mysli bary, erotické/masážne kluby alebo súkromné bary.

iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie [...]“. Zákon trestá takéto konanie odňatím slobody na 4 až 10 rokov. Z čítania tejto právnej normy ďalej možno vyvodiť, že vykonávanie konsenzuálnej prostitúcie za úplatu v medziach tohto zákona nie je trestné pre samotné osoby, ktoré tieto služby za úplatu poskytujú, ako aj pre osoby, ktoré tieto služby vyhľadávajú. Trestané sú len tzv. tretie osoby, ktoré svojim konaním spadajú pod už spomínané kupliarstvo.

Otázka však ďalej spočíva v tom, či je ponúkание sexuálnych služieb vo verejnom priestore – tzv. pouličná prostitúcia, diskurzívne rámcované vo verejných politikách ako forma protispoločenskej činnosti. Nakoľko nespadá samotné konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb pod trestné právo, obrátiť sa môžeme na oblasť priestupkovej činnosti. *Zákon č. 372/1990 o priestupkoch* definuje v § 47 tzv. priestupky proti verejnému poriadku. Tohto priestupku sa dopustí ten, kto podľa odseku c) vzbudí verejné pohoršenie. Podľa § 3 *Zákona č. 583/2008 o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti* je protispoločenská činnosť definovaná ako konanie, ktoré je priestupkom alebo iným správnym deliktom. Podľa tohto zákona sa za inú protispoločenskú činnosť považuje aj konanie, „[...] ktoré nie je priestupkom alebo iným správnym deliktom, ale pôsobí negatívne na spoločnosť“. Napriek tomu, že konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb nie je priamo definované ako priestupková činnosť, jeho spojenie s verejným pohoršovaním či protispoločenskou činnosťou je možné práve na základe jeho zarámčovania ako činnosti, ktorá „pôsobí negatívne na spoločnosť“. V podobnom kontexte možno vnímať aj národnú *Stratégiu prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012–2015*, ktorá bola vypracovaná Ministerstvom vnútra SR práve pre potreby regiónov. Už v úvode definuje svoje priority, medzi ktorými je aj „[v]ytváranie takej hierarchie hodnôt a postojov ľudí, ktoré sú založené na úcte k človeku, zdraviu, životu, spoločenským, etickým, morálnym normám a zákonom“. Ako taký tento dokument nevyhnutne spája koncept protispoločenskej činnosti s morálnymi normami a zákonmi, ktoré môžu pôsobiť konfliktne s konceptom konsenzuálneho ponúkania sexuálnych služieb vo verejnom priestore, v ktorom takáto činnosť nie je explicitne definovaná ako ekonomická činnosť.

Konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb je v mnohých štátoch Európskej únie považované za legitímny zdroj príjmu jedincov a teda za ekonomickú činnosť, ktorá podlieha legislatíve a pracovnému právu v danej krajine. V kontexte Slovenskej republiky jedna z primárnych právnych noriem *Zákon č. 455/1991 o živnostenskom podnikaní* stanovuje napríklad podmienky, na základe ktorých živnosť nemôže byť udelená. Podľa § 2 tohto zákona je to aj taká činnosť, ktorá je v rozpore s dobrými mravmi. Avšak podľa *Zoznamu odporúčaných označení voľných živností*, ktoré v septembri 2015 vydalo Ministerstvo vnútra SR, je možné prevádzkovanie erotického salónu (podľa označenia č. 9603). Oficiálne stanovisko Ministerstva vnútra SR²¹ v tejto veci udáva, že v stanovenom označení voľnej živnosti č. 9603 –

²¹Oficiálne stanovisko poskytlo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky 8.9.2016. Ministerstvo vnútra SR však v tomto stanovisku pripomína, že ide len o individuálne vyloženie právnej normy, ktoré môže mať nižšiu autoritu ako potenciálne vyloženie právnej normy súdnou cestou. Nakoľko zatiaľ k takémuto vyloženiu v podmienkach Slovenskej republiky nedošlo, uvádzame v tomto kontexte oficiálne stanovisko ministerstva. V tomto stanovisku sa uvádza, že pod pojmom „dobré mravy“ je nutné chápať súhrn určitých etických i kultúrnych pravi-

prevádzkovanie erotického salónu, sa „[...] jedná o činnosť (v stacionárnej prevádzkarni) spočívajúci v poskytovaní erotických služieb, ktoré smerujú alebo inak súvisia s podporou sexuálneho vzrušenia (bez pohlavného styku)“. Stanovisko Ministerstva vnútra ďalej definuje diskurzívne rámcuje poskytovanie sexuálnych služieb ako činnosť, ktorá je v rozpore s dobrými mravmi a tým pádom nespadá pod § 2 Zákona č. 455/1991 o živnostenskom podnikaní. Žiadny právny predpis v legislatíve Slovenskej republiky však nedefinuje pojem „dobré mravy“. Samotné Ministerstvo vnútra SR uvádza, že tento pojem podlieha spoločenskému vývoju a tak ho nemožno definovať jediným právnym predpisom. V tomto kontexte tak môžeme vyvodiť záver, že je pojem „dobré mravy“ diskurzívne negociovaný (Fairclough 2009) cez praktiky a nástroje štátnych orgánov. I samotné stanovisko Ministerstva vnútra SR predstavuje ako formu diskurzívnej udalosti (Jäger a Maier 2009) takýto nástroj.

V podmienkach Slovenskej republiky je tiež možné uzavrieť s potenciálnym zamestnávateľom tzv. *Dohodu o vykonaní práce* alebo *Dohodu o pracovnej činnosti*. Takáto možnosť sa teda otvára pre osoby konsenzuálne poskytujúce sexuálne služby v tzv. salónovej alebo barovej prostitúcii. Z polo-štruktúrovaných rozhovorov pre potreby tejto štúdie vyplynulo, že niektoré klientky jednej neziskovej organizácie pôsobiacej na západnom Slovensku uzavreli podobné dohody so zamestnávateľom, a to konkrétne nočným klubom, v ktorom podľa pracovných dohôd oficiálne pôsobia. V spomínaných dohodách sa však nepíše priamo o poskytovaní sexuálnych služieb za úplatu, ale o iných činnostiach (ako napr. práca hostesiek).

Na zákon o živnostenskom podnikaní možno naviazať aj *Zákonom č. 404/2011 o pobyte cudzincov*, v ktorom sa uvádza, že rozhodovanie o žiadosti o udelenie pobytu cudzinca zohľadňuje tiež „[...] prínos podnikateľskej činnosti štátneho príslušníka tretej krajiny pre hospodárstvo Slovenskej republiky“. Táto právna norma ďalej stanovuje, že si Policajný útvar pri posudzovaní podnikateľského zámeru, ktorý štátny príslušník tretej krajiny predložil, vyžiada stanovisko Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky, či je táto podnikateľská činnosť prínosom pre hospodárske záujmy Slovenskej republiky. Nakoľko nie je občanom Slovenskej republiky umožnené ani založiť živnosť, ktorej predmetom je poskytovanie sexuálnych služieb za úplatu sexuálnym stykom, je otázne akým spôsobom sú hodnotené potenciálne podnikateľské zámery žiadateľov tretích krajín o pobyt na území Slovenskej republiky.

3.4. PROSTITÚCIA V KRAJSKÝCH MESTÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Nakoľko je priestupková a protispoločenská činnosť oblasťou, ktorá je do značnej miery správne decentralizovaná na úroveň obcí Slovenskej republiky, je nutné sa v kontexte pouličnej prostitúcie zaoberať aj legislatívou prítomnou na tejto úrovni.²² V prípade, že existuje na území obce podozrenie na porušenie *Trestného*

diel: „Jedná sa prítom o pravidlá morálneho charakteru všeobecne platné v demokratickej spoločnosti, v ktorej sa uplatňuje a presadzuje vzájomná slušnosť, ohľaduplnosť a vzájomné rešpektovanie.“

²²V porovnaní s Českou republikou (Matoušek 2011) nie sú na území Slovenskej republiky známe žiadne správne konflikty medzi obecnou úrovňou a centrálnymi orgánmi v kontexte spravovania pouličnej prostitúcie.

zákona č. 300/2005 v zmysle trestného činu kupliarstva, mestská polícia oznamuje podozrenie Policajnému zboru SR. Výskum uskutočnený Bianchim, Popperom a Lukšíkom (2007) poukazuje na to, že sú erotické salóny na Slovensku vystavené permanentným prehliadkam polície. Salóny pravidelne navštevujú dôstojníci a dôstojníčky v civile, kontroly sú zamerané na hľadanie konkrétnej ženy, drog, ilegálneho podnikania a pod. Ako také sú tak tieto prehliadky zamerané len na trestnú činnosť spojenú s kupliarstvom.

Avšak tzv. všeobecne záväzné nariadenia (ďalej len VZN) týkajúce sa verejného poriadku sú prítomné v legislatíve každého z krajských miest Slovenskej republiky. Narušenie verejného poriadku je často tiež spájané s čistotou verejných priestranstiev (konkrétne v prípade mesta Nitra, Košice, Prešov a v Bratislave mestské časti Nové Mesto, Staré Mesto a Petržalka). Konanie, ktoré je „v rozpore s dobrými mravmi“ je tak zaradené do kategórie protispoločenskej činnosti spolu s prejavmi hluku či znečisťovaním životného prostredia. Mestá Nitra a Košice tiež zakazujú na priestranstvách mesta akúkoľvek ekonomickú činnosť, ktorá by bola v rozpore s dobrými mravmi. Podľa VZN č. 4/1996 mestskej časti Bratislava – Nové Mesto, je v priestoroch mesta zakázané tiež „*neprimerané obťažovanie osôb*“, ako aj „*ponúkať alebo poskytovať sexuálne služby alebo sa takýchto služieb dožadovať*“. Ako jediné právne nariadenie na regionálnej úrovni sa tak vzťahuje ako na osoby v prostitúcii, tak aj na osoby dopytujúce sexuálne služby. VZN č. 6/2012 o pouličných aktivitách mestskej časti Bratislava – Staré Mesto podľa § 5 zakazuje „*[...] vzbudzovať verejné pohoršenie neslušným alebo hlučným správaním*“. Jediným krajským mestom, ktoré explicitne smeruje k zákazu pouličného ponúkaniu sexuálnych služieb je mesto Prešov.²³ VZN č. 6/2010 o čistote mesta a verejnom poriadku mesta Prešov v čl. 7 stanovuje, že je na verejných priestranstvách mesta zakázané: „*[...] propagovať sexualitu, sexuálne symboly, nahotu, pornografiu a pod.*“²⁴

Konsenzuálne ponúkание sexuálnych služieb na verejných priestranstvách je problematické i s ohľadom na pôsobenie Mestskej polície vo verejnom priestore. Príkladom je aj táto štúdia, ktorej súčasťou bola žiadosť o poskytnutie oficiálneho stanoviska a zodpovedanie krátkeho písomného dotazníka s otvorenými otázkami, ktorá bola zaslaná zastúpeniam mestských polícií v každom krajskom meste a okrskovým častiam mestskej polície mesta Bratislava. Naším cieľom bolo primárne podrobiť vyjadrenia predstaviteľov a predstaviteľiek Mestskej polície v jednotlivých mestách diskurzívnej analýze, ktorá by nám poskytla pohľad na konceptualizáciu prostitúcie v danej lokalite z pohľadu mestských autorít. Dve zastúpenia mestských polícií v otvorenom dotazníku uviedli, že nemajú poznatok o tom, že by na verejných priestranstvách mesta dochádzalo k poskytovaniu sexuálnych služieb za úplatu. V tomto kontexte stojí za pozornosť, že v týchto

²³Z polo-štruktúrovaných rozhovorov s predstaviteľmi a predstaviteľkami neziskového sektora vyplynulo, že v minulosti existovalo v mestskej časti Bratislava – Nové Mesto aj VZN, ktoré explicitne zakazovalo poskytovanie a ponúkание sexuálnych služieb. Toto VZN však bolo neskôr zrušené.

²⁴V regióne pôsobili istú dobu neziskové organizácie OZ Pomocná ruka a OZ Risen, ktorá sa zaoberala aj poskytovaním sociálnych služieb osobám v pouličnej prostitúcii. Podľa výpovede pracovníkov iných neziskových organizácií nie je OZ Pomocná ruka momentálne funkčnou organizáciou z dôvodu nedostatku financií. Bývalí pracovníci organizácie neprejavili záujem participovať na výskumných rozhovoroch.

mestách zároveň pôsobia neziskové organizácie zamerané na sociálnu pomoc osobám v pouličnej prostitúcii. Odpoveď na otvorené otázky uvedeného dotazníka tak môžeme interpretovať ako snahu spomínaných dvoch vyjadrení predstaviteľov Mestskej polície diskurzívne zarámcovať prostitúciu ako fenomén, ktorý explicitne nespadá do kompetencií Mestskej polície, resp. nie je ňou priamo monitorovaný pre svoj charakter konsenzuálneho poskytovania sexuálnych služieb na verejnosť. V kontexte tejto tzv. diskurzívnej udalosti (Jäger a Maier 2009) tak uvedené zastúpenia Mestskej polície volia cestu „zneviditeľňovania“ problematiky. Napriek týmto vyjadreniam až 10 zastúpení uviedlo, že o takejto činnosti nemajú poznamok a ani ju nevidia. Dve zastúpenia uviedli, že takúto znalosť majú, činnosť samotnú však nevidia ako priestupok alebo porušenie mestského VZN. Jedno zo zastúpení mestskej polície v otvorenom dotazníku priamo uviedlo, že nie je takáto činnosť na verejných priestranstvách vnímaná ako priestupok, osoby ponúkajúce tieto služby sú ale mestskou políciou monitorované. Ďalšie zastúpenie mestskej polície zo stredoslovenského kraja uviedlo, že má skúsenosti s pokutovaním osôb v pouličnej prostitúcii z dôvodu znečisťovania verejných priestranstiev.

Súčasťou štúdie boli i faktografické a expertné polo-štruktúrované rozhovory s predstaviteľmi a predstaviteľkami neziskového sektora. Cieľom tohto prístupu bolo v prvom rade získať faktografické informácie o pôsobení štátnych inštitúcií v kontexte konsenzuálneho poskytovania sexuálnych služieb na Slovensku. Druhým aspektom analýzy bola naša snaha aplikovať na výstupy rozhovorov diskurzívnu rámcovú analýzu (Fairclough 2009), ktorá sa zameriava na rôzne rámce (Mouffe 1992), v ktorých títo predstavitelia a predstavičky interpretujú rôzne techniky moci regulujúce prostitúciu na Slovensku. Do štúdie bolo zapojených 5 neziskových organizácií,²⁵ ktoré sa rôznymi spôsobmi zaoberajú poskytovaním sociálnych služieb osobám v pouličnej prostitúcii. Z rozhovorov primárne vyplynulo, že klientky²⁶ týchto organizácií majú na západnom Slovensku len minimálne skúsenosti s priestupkovou činnosťou za porušovanie VZN mesta zameraných na verejné pohoršovanie či narušovanie verejného poriadku. Napriek tomu udávajú, že majú občasnú skúsenosť s pokutovaním za porušenie *Zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke*, ktorý ukladá chodcom na neosvetlených cestných komunikáciách povinnosť mať na sebe reflexné prvky alebo reflexnú vestu. Z rozhovorov tiež vyplynulo, že sú klientky týchto organizácií občasne kontrolované políciou, čo vytvára dojem ich monitorovania na verejných priestranstvách mesta. Jeden z predstaviteľov neziskového sektora tiež uviedol, že to v ich klientkách v pouličnej prostitúcii vzbudzuje istú nedôveru v štátne inštitúcie.

Jedna z predstaviteľiek neziskového sektora situáciu pouličnej prostitúcie v mestách hodnotila tak, že prístup k ich klientkam v danej lokalite závisí do značnej miery od vedenia mesta a od miestnej polície: „[...] *ak mám byť konkrétnejšia,*

²⁵Všetkých 5 organizácií pôsobí v regiónoch západného Slovenska a pracou s osobami poskytujúcimi sexuálne služby za úplatu sa zaoberajú v rôznom rozsahu. Iba 3 organizácie sa špecializujú na prácu s ľuďmi v sex biznise a drogovu závislými osobami, 2 ostatné organizácie sa špecializujú na jedincov v sociálnej núdzi.

²⁶Predstavitelia a predstavičky týchto organizácií hovorili primárne o „klientkách“. Ako z rozhovoru vyplynulo, organizácie kontaktujú primárne ženy zapojené do pouličnej prostitúcie. Phil Hubbard a Mary Howell (2007) vo svojej štúdií pripomínajú, že sú muži a transrodové osoby v prostitúcii často neviditeľní jedinci, keďže sa sústreďujú primárne vo sfére privátov a eskortu.

poviem o [krajské mesto], je to hlavne prístupom mesta a jeho predstavenstva. Predchádzajúci primátor a zastupiteľstvo bolo výrazne proti a boli radikálnejší v prístupe. Súčasný primátor ale hľadá iné cesty a iné možnosti a práve preto máme také dobré zázemie v [krajské mesto], pretože mesto to chápe a rozumie našej práci, nie len práci s ľuďmi v sex biznise, ale aj práci s užívateľmi drog.“ I z toho dôvodu sa neziskový sektor sústreďí i na prácu s políciou v danom mieste pôsobiska. Veľmi často sa však neziskové organizácie stretávajú s nepochopením situácie (Hugáňová 2008). Táto predstaviteľka neziskového sektora tak zdôrazňuje individuálny prístup mesta k problematike a rámcuje prostitúciu ako fenomén, ktorý je naviazaný na špecifické mocenské podmienky.

V rozhovoroch s predstaviteľmi a predstaviteľkami neziskového sektora do značnej miery rezonovala istá snaha poukázať na progres v prístupe štátnych inštitúcií k problematike pouličnej prostitúcie. Niekoľkí z oslovených sa vyjadrili, že v minulosti existovala v mestách, v ktorých pôsobia, snaha vytlačiť pouličné poskytovanie sexuálnych služieb za úplatu za hranice mesta alebo mimo centrum mesta. Mnohí/é z nich sa vyjadrili, že napriek tomu, že v mestách, v ktorých pôsobia neexistuje žiadna oficiálna zonácia (ako je to napr. v mnohých európskych metropolách), existujú v týchto mestách priestory, v ktorých sa ich klientky združujú a ich prítomnosť je mestskými autoritami „tolerovaná“.

3.5. PROSTITÚCIA A VPLYV NEZISKOVÉHO SEKTORA

Sociálna pomoc a služby *harm reduction*²⁷ patria tiež medzi domény neziskového sektora na Slovensku. Ani jedna z organizácií, ktoré na území Slovenska pôsobia a ktoré boli oslovené pre potreby faktografických a expertných rozhovorov, sa však nešpecializuje len na osoby v prostitúcii. Organizácie pôsobiace na západo Slovensku OZ Storm, OZ Prima a OZ Odysseus sa špecializujú na pomoc ľuďom v pouličnej prostitúcii, ako aj na pomoc drogovu závislým osobám a marginálne aj osobám bez domova.²⁸ Iné organizácie ako napr. Centrum Slniečko alebo Linka detskej istoty síce pracujú s klientkami, ktoré majú skúsenosť s poskytovaním sexuálnych služieb za úplatu, primárna činnosť týchto organizácií je však zameraná na pomoc ženám a deťom v núdzi a obetiam domáceho násilia. Na Slovensku momentálne nepôsobí žiadna organizácia alebo profesijné združenie, ktoré by poskytovalo služby a advokovalo len práva osôb v prostitúcii.

Z rozhovorov poskytnutých pre potreby tejto štúdie vyplynulo, že všetky oslovené organizácie čerpajú na svoje projekty financie z projektov a grantov obcí Slovenskej republiky, zo štátneho rozpočtu alebo cez grantové schémy Európskeho

²⁷Levická a kolektív autoriek (2015) definuje *harm reduction* ako jeden z mainstreamových prístupov k problematike drogových závislostí. Medzi hlavné princípy *harm reduction* patrí snaha o minimalizáciu negatívnych javov v živote jedinca, primárne je prístup *harm reduction* zameraný na osoby bez domova či drogovu závislé osoby. V tomto kontexte *harm reduction* priznáva jedincom ich autonómny štatút a snaží sa im primárne pomôcť v životných situáciách, nie dosiahnuť zmenu správania (Keane 2003). Na území Slovenskej republiky poskytujú služby *harm reduction* len 4 neziskové organizácie, ktoré sú primárne zamerané na osoby v prostitúcii a drogovu závislé osoby (Levická et al. 2015).

²⁸V kontexte *harm reduction* služieb na Slovensku treba zdôrazniť, že klientela týchto organizácií nie je oddelená, resp. mnoho klientok v pouličnej prostitúcii je zároveň drogovu závislých. V tomto kontexte ide o tzv. zaobstarávaciu prostitúciu (Ondrejko 2009).

sociálneho fondu.²⁹ Väčšina týchto projektov sa však zameriava na sociálnu pomoc širokej klientele, ktorej súčasťou sú často implicitne aj osoby poskytujúce sexuálne služby za úplatu, či už v pouličnej prostitúcii alebo v indoorovej prostitúcii (t.j. salónová alebo barová prostitúcia). Prvý projekt výhradne zameraný na práva a potreby osôb v sex biznise bol založený v roku 2008 ako projekt *Červený dáždňik* OZ Odysseus. Súčasťou projektu, ktorý finančne podporila nezisková organizácia Nadácia pre otvorenú spoločnosť (OSF) boli podporné aktivity, výskumy i kampane zamerané na advokáciu práv ľudí v prostitúcii. Projekt *Koniec násilia, čas na práva* podporený zo zdrojov OSF a EEA grantov (tzv. Nórskeho grantov) nadviazal na *Červený dáždňik* v roku 2014 a bol ukončený v roku 2016. Podobným projektom bol projekt organizácie OZ Storm *Nebud' obeť* z roku 2015, ktorý bol financovaný Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR.³⁰ Cieľom projektov bolo okrem iného priniesť tému práv ľudí poskytujúcich sexuálne služby za úplatu do verejného priestoru a debatovať o možnom zlepšení spoločenskej mienky ako aj právnej úpravy súčasnej situácie.

Organizácie, s ktorými sme pre potreby tejto štúdie vedli rozhovory, boli za posledných 5 rokov (2010–2015) zapojené do odborných konzultácií so štátnymi inštitúciami alebo s inštitúciami miest a obcí Slovenskej republiky. Primárne išlo o zapojenie do tzv. okrúhlych stolov alebo pripomienkovanie strategických dokumentov. Predstavitelia a predstavitelky týchto organizácií však uviedli, že sa v žiadnom z prípadov nejednalo vyslovene o konzultácie zamerané na osoby konsenzuálne poskytujúce sexuálne služby. Spomínané konzultácie a strategické dokumenty sa najčastejšie týkali obchodovania s ľuďmi (na základe *Trestného zákon č. 300/2005 Z. z.*), verejného zdravia alebo domáceho násilia a násilia na ženách.

Na záver polo-štruktúrovaných rozhovorov bola predstaviteľom a predstaviteľkám neziskového sektora položená posledná otvorená otázka – a teda či by chceli niečo dodať na tému prostitúcie vo verejných politikách, niečo čo považujú za konkrétne problematické. V rámci tejto otvorenej otázky sa objavili dve najčastejšie odpovede. Prvou boli nedostatočné sociálne služby zo strany štátnych orgánov pre osoby, ktoré aj zažívajú domáce násilie a sú aj drogovými závislými či v prostitúcii. Ako nedostatok bola vnímaná istá prierezovosť v riešení problémov ich klientok, ktoré boli znevýhodnené z viacerých dôvodov. Ako druhý najčastejší konkrétny problém bol predstaviteľmi a predstaviteľkami neziskového sektora predstavený istý nezáujem o túto tému v mediálnych, politických i odborných kruhoch. Situáciu zhrnul jeden z predstaviteľov nasledovne: „[...] *chcel by som ešte dodať, že jeden z najväčších problémov tejto problematiky je to, že sa o nej málo rozpráva. Nemyslím len verejnosť, ale aj odborné kruhy. [...] myslím si, že je to stále málo čo sa robí [...]. Záujem by mal byť z oboch strán. Napríklad na konferencii Čer-*

²⁹Väčšina projektov, ktoré boli spomenuté v rámci polo-štruktúrovaných rozhovorov, ktoré sme uskutočnili, sa zameriava na materiálnu pomoc drogovými závislým klientom a klientkám (t.j. nové zdravotnícke prostriedky), prevádzkovanie priestorov, v ktorých organizácie poskytujú sociálne a právne poradenstvo, či vzdelávacie projekty a kampane. Levická et al. (2015) sa vo svojom výskume zameranom na harm reduction služby poskytované na Slovensku venujú tiež finančnej situácii týchto neziskových organizácií, ktorú v súčasnosti komplikuje neustála snaha o získanie nových grantov a projektov, ktoré by boli schopné udržať tieto organizácie plne funkčné.

³⁰V súčasnosti patrí gescia ľudskoprávných grantov pre neziskový sektor pod spomínané ministerstvo.

vený dáždnik neboli žiadni sociálni pracovníci, čo je škoda. A z mestských častí tam nebol vôbec nik [...].“

4. ZÁVER

Barbara Havelková a Blanka Bellak-Hančilová (2014, 51) píšú o právnej úprave dekriminalizácie prostitúcie s čiastkovou intervenciou štátu, ktorá je najčastejšia v strednej Európe, že vytvára istú formu právneho vákua: „[prostitúcia] *nie je považovaná za prácu, ani za trestnú činnosť*“. Záverom tejto štúdie môžeme jednoznačne hodnotiť, že v podmienkach Slovenskej republiky ide jednoznačne o takýto typ právnej úpravy, ktorá je podporovaná súborom politických diskurzov i naratívov, ktoré rámcujú prostitúciu ako istú formu protispoločenskej činnosti, ktorá je regulovaná a monitorovaná v prípade, že narúša dichotómiu verejného a súkromného priestoru.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky ako subjekt s normatívnou autoritou v tomto kontexte zarámcovalo konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb sexuálnym stykom ako aktivitu, ktorá je v rozpore s dobrými mravmi. Ako takú ju diskurzívne zarámcovalo do oblasti protispoločenských aktivít, ktoré nemôžu byť označené za legitímnu ekonomickú činnosť. Zároveň táto normatívna autorita zdôraznila, že v prípade poskytovania erotických služieb v erotickom salóne, čo je ako ekonomická činnosť povolené, ide o aktivitu v stacionárnej prevádzkarni, čím jasne diskurzívne odlišili legitímne poskytovanie erotických služieb (indoorové) a nelegitímne poskytovanie sexuálnych služieb (outdoorové).

V rámci tejto štúdie sme tak i na základe práce mestskej polície v regiónoch Slovenska potvrdili prítomnosť dichotómie verejného a súkromného priestoru, ktorá rozlišuje konsenzuálne poskytovanie sexuálnych služieb na pouličné (indoorové), ktoré podlieha pozorovaniu a monitorovaniu, zatiaľ čo je indoorová prostitúcia mimo štátny panoptikon a ako problematická sa javí iba v prípade keď spadá pod *Trestný zákon č.300/2005 Z. z.*, v zmysle kupliarstva. V niektorých krajských mestách možno spozorovať diskurz sexuality, o ktorom píše už Michel Foucault, keď si kladie otázky o negatívnom vzťahu sexuality a moci: „[...] *čo je zakázané, o tom sa nesmie hovoriť, pokiaľ to v skutočnosti nezanikne. To, čo neexistuje, nemá právo na žiadnu manifestáciu* [...]“ (Foucault 1999, 100). I takto môžeme interpretovať neschopnosť zastupiteľstva pomenovať pouličnú prostitúciu, o ktorej môžeme predpokladať, že má vedomosť.

Napriek tomu sme sa v rámci výskumu stretli s veľmi silným prvkom individuálneho záujmu vedenia mesta o reguláciu pouličnej prostitúcie. Mestá v takomto zriadení disponujú schopnosťou aplikovať rôzne techniky moci, ich existencia však vyplýva len zo záujmu mestských autorít. Existencia noriem zameraných na verejné pohoršovanie vytvára právny rámec pre protispoločenské správanie. Tieto normy však boli prevažne využívané v minulosti a dnes ide prevažne o monitorovanie a kontrolovanie občianskych preukazov, ktoré zároveň vytvára kultúru neustáleho dohľadu. I tento dohľad je však naviazaný na vyhradený záujem mestských autorít. Môžeme preto usúdiť, že neoliberalná governmentalita v slovenských podmienkach má istý špecifický ráz ako taká sa neoslobodila úplne spod štruktúr *Ancien Régime* (Foucault 1991).

Proces priestorovej produkcie (Coleman 2005) je aj procesom sociálnej kontroly, ktorá sa deje práve cez rôzne stratégie presúvania prostitúcie do okrajových častí mesta. Vytvorenie zón tolerancie je zas vnímané ako stanovenie istej formy „tolerancie“ voči prostitúcii, aj ako istá forma normalizácie (Matthews 2005). V slovenských podmienkach a ich právnej úpravy preto pociťujeme existenciu istého špecifického naratívu „tolerovanej neviditeľnosti“, ktorá je udržiavaná v prípade, že nie je problematická vo verejnom priestore. Zároveň sa však v tomto kontexte udržiujú štátne inštitúcie diskurz prostitúcie ako protispoločenskej činnosti, ktorú nie je možné inštitucionalizovať ako legitímnu ekonomickú činnosť.

Ako píše Havelková a Bellak-Hančilová (2014), v takýchto diskurzoch môže dochádzať k patologizácii prostitúcie. A teda k normalizácii správania osôb vyhladávajúcich sex biznis (teda klientely) a prehlasovania za deviantné správanie osôb poskytujúcich sexuálne služby za úplatu (Carpenter 2000). Prostitúcia je vnímaná ako prirodzená súčasť spoločnosti, avšak ako patológia na strane ponuky (čo kreuje osoby v prostitúcii ako legitímny zdroj regulácie), (Havelková 2014). V tomto kontexte je preto nutné sa zamýšľať nad rodovým i etnickým podtónom spomínaných diskurzov, nakoľko sú najčastejšie osoby v sex biznise ženy a v pouličnej prostitúcii nachádzame primárne ženy rómskeho etnika (Policajná akadémia SR 2012).

Ako na záver dodávajú Bianchi, Popper a Lukšík (2007), verejný diskurz o problémoch prostitúcie a jej legalizácie však v krajine takmer neexistuje a v médiách sa tieto témy objavujú iba príležitostne a to vždy ako „senzácie“ viažuce sa na prípady násilia a utrpenia. Je preto zjavné, že mediálny diskurz podporuje naratív „tolerovanej neviditeľnosti“, ktorý prostitúciu rámcuje ako protispoločenskú činnosť.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATÚRA

- AUSTIN, John L. (1962): *How to do things with words*. London: Oxford University Press.
- BACCHI, Carole (2009): *Analysing Policy – What’s the Problem Represented to be?* New York: Pearson.
- BELLAK-HANČILOVÁ, Blanka (2014): Právni úpravy prostitúcie. Model švédsky a nizozemský. In: Havelková, Barbara a Bellak-Hančilová, Blanka (eds.): *Co s prostitúciou? Verejné politiky a práva osôb v prostitúcii*. Praha: SLON, s. 44–64.
- BIANCHI, Gabriel, POPPER, Miroslav a LUKŠÍK, Ivan (2007): *Medzi dopytom a ponukou – Maďarsko, Poľsko, Slovensko a Slovinsko: regionálna analýza výskumov ponuky a dopytu po sexuálnych službách a obchodovania s ľuďmi*. Budapešť: IOM.
- CARPENTER, Belinda (2000): *Rethinking prostitution: feminism, sex and the self*. New York: Peter Lang.
- CARR, Helen a COWAN, Dave (2006): Labelling: constructing definitions of anti-social behaviour? In: Flint, John (ed.): *Housing, urban governance and anti-social behaviour: Perspectives, policy and practice*. Bristol: The Policy Press, s. 57–76.
- COLEMAN, Roy (2005): Surveillance in the city: Primary definition and urban spatial order. *Crime Media Culture* 2/2005, s. 131–148.
- ČEČOT, Vladimír et al. (2013): *Obchodovanie s ľuďmi alebo Otroctvo 21. storočia*. Sládko-

kovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove.

FAIRCLOUGH, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

FAIRCLOUGH, Norman (2009): A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research, In: Wodak, Ruth a Meyer, Max (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. New York: SAGE Publications, s. 162–186.

FARRID, Panteá a GLASS, Lauren (2014): “It isn’t prostitution as you normally think of it. It’s survival sex”: Media representations of adult and child prostitution in New Zealand. *Women’s Studies Journal* 1/2014, s. 47–67.

FLINT, John (2002): Social Housing Agencies and the Governance of Anti-Social Behaviour. *Housing Studies* 4/2002, s. 619–637.

FOUCAULT, Michel (1991): *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. London: Penguin.

FOUCAULT, Michel (1999): *Dějiny sexuality I. – Vůle k vědění*. Praha: Herrman & synové

FOUCAULT, Michel (2007): *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977–78*. London: Palgrave Macmillan.

FOUCAULT, Michel (2009): *Zrození biopolitiky: Kurz na Collège de France (1978–1979)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultúry.

FOUGNER, Tore (2008): Neoliberal Governance of States: The Role of Competitiveness Indexing and Country Benchmarking. *Millennium – Journal of International Studies* 2/2008, s. 303–326.

GOODEY, Jo (2004): Sex Trafficking in Women from Central and East European Countries: Promoting a ‘Victim-Centred’ and ‘Woman-Centred’ Approach to Criminal Justice Intervention. *Feminist Review* 76/2004, s. 26–45.

HAVELKOVÁ, Barbara (2014): Využití právního principu genderové rovnosti pro zlepšení postavení osob v prostituci. In: Havelková, Barbara a Bellak-Hančilová, Blanka (eds.): *Co s prostitutí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*. Praha: SLON, s. 64–84.

HAVELKOVÁ, Barbara a BELLAK-HANČILOVÁ, Blanka (2014): Představení zahraničních debat o fenoménu prostituce a pozic autorek. In: Havelková, Barbara a Bellak-Hančilová, Blanka (eds.): *Co s prostitutí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*. Praha: SLON, s. 18–44.

HUBBARD, Phil (2004): Cleansing the Metropolis: Sex Work and the Politics of Zero Tolerance. *Urban Studies* 9/2004, s. 1687–1702.

HUBBARD, Phil a SANDERS, Thomas (2003): Making Space for Sex Work: Female Street Prostitution and the Production of Urban Space. *International Journal of Urban and Regional Research* 1/2003, s. 75–89.

HUBBARD, Phil a WHOWELL, Mary (2008): Revisiting the Red Light District: still neglected, immoral and marginalised? *Geoforum* 5/2008, s. 1743–1755.

HUGÁŇOVÁ, Andrea a PÁLENÍKOVÁ, Miroslava (2008): Terénna sociálna práca so ženami pracujúcimi v sexbiznise. In: Marková, Dagmra (ed.): *Sexuality: Zborník príspevkov z prvej medzinárodnej konferencie realizovanej v dňoch 20. – 21. 9. 2007*. Hradec Králové: Gaudeamus.

HULUSJÖ, Anna (2013): A critical perspective on difference: ‘the prostitute’ and women with prostitution experience. *Nordic Social Work Research* 3/2013, s. 176–184.

JÄGER, Siegfried a MAIER, Florentine (2009): Theoretical and methodological aspects of Foucauldian critical discourse analysis and dispositive analysis. In: Wodak, Ruth a Meyer, Max (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. New York: SAGE Publications, s. 34–61.

- KANTOLA, Joanna and SQUIRES, Julie (2004): Discourses Surrounding Prostitution Policies in the UK. *The European Journal of Women's Studies* 1/2004, s. 77–101.
- KATONA, Noémi (2016): “Sex work” and “prostitution” in the neoliberal global economy – Potentials of a feminist critique in East-Central Europe. In: Kováts, Eszter (ed.): *Solidarity in Struggle – Feminist Perspectives on Neoliberalism in East-Central Europe*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung, s. 89–101.
- KEANE, Helen (2003): Critiques of harm reduction, morality and the promise of human rights. *International Journal of Drug Policy* 4/2003, s. 227–232.
- KELLING, George L. a WILSON, James, Q. (1982): *Broken Windows – The police and neighbourhood safety* (<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>, 25. 12. 2016).
- KOLENČÍK, Marián (2000): *Svet nepoznanej reality: história a súčasnosť prostitúcie*. Žilina: L.A.X Media.
- LACLAU, Ernesto a MOUFFE, Chantal (1985): *Hegemony and the Socialist Strategy*. London: Verso.
- LEVICKÁ, Katarína et al. (2015): Identity of Street Sex Workers Working with Drug Users and Sexworkers in Slovakia. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională* 2/2015, s. 19–33.
- LOMBARDO, Emanuela a FOREST, Maxime (2015): The Europeanization of gender equality policies: A discourse-sociological approach. *Comparative European Politics* 2/2015, s. 222–239.
- MATOUŠEK, Petr (2011): Zákaz prostituce městskou vyhláškou: kdo, co, jak a kým je zakazováno/regulováno. In: Marková, Dagmar (ed.): *Sexuality III*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- MATTHEWS, Roger (2005): Policing Prostitution – Ten Years On. *British Journal of Criminology* 6/2005, s. 877–895.
- MERTL, Jiří a KRČÁL, Petr (2013): *(Neo)liberální governmentalita v České republice*. Brno: Václav Klemm.
- MOUFFE, Chantal (1992): Feminism, Citizenship and Radical Democratic Politics. Nicholson, Linda a Seidman, Steven (eds.): *Social Postmodernism – Beyond Identity Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 315–332.
- O’NEILL, Meggie et al. (2008): Living with the other: Street sex work, contingent communities and degrees of tolerance. *Crime Media Culture* 1/2008, s. 73–93.
- ONDREJKOVIČ, Peter: (2009). *Sociálna Patológia*. Bratislava: VEDA.
- OUTSHOORN, Joyce (2001): Debating Prostitution in Parliament: A Feminist Analysis. *The European Journal of Women's Studies* 4/2001, s. 472–490.
- OUTSHOORN, Joyce (2004): Pragmatism in the Polder: Changing Prostitution Policy in the Netherlands. *Journal of Contemporary European Studies* 2/2004, s. 165–176.
- RÁC, Ivan (2011): *Sociálna patológia a prevencia sociálno-patologických javov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- R?DNER, Sharon (2009): I am not a drug abuser, I am a drug user: A Discursive Analysis of 44 Drug Users’ Construction of Identity. *Addiction Research & Theory* 4/2009, s. 333–346.
- SCOULAR, Jane (2004): Criminalising ‘punters’: Evaluating the Swedish position on prostitution. *Journal of Social Welfare and Family Law* 2/2004, s. 195–210.
- SCOULAR, Jane a O’NEILL, Meggie (2007): Social Inclusion, Responsibilization and the Politics of Prostitution Reform. *British Journal of Criminology* 5/2007, s. 746–778.

SHAVER, Frances M. (2005): Sex Work Research: Methodological and Ethical Challenges. *Journal of Interpersonal Violence* 3/2005, s. 296–319.

TORNÓCZYOVÁ, Lubica (2007): *Základné informácie o sex-biznise* (http://odyseus.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88:encyklopedia-sex-biznis-zakladne-informacie&catid=36&Itemid=315, 25. 12. 2016).

TUPPER, Kenneth (2008): Drugs, Discourse and Education: A Critical Discourse Analysis of a High School Drug Education Text. *Discourse: Studies in Cultural Politics and Education* 2/2008, s. 223–238.

WALBY, Kevin a SMITH, Andre (2012): Sex and Sexuality Under Surveillance: Lenses and Binary Frames. In: Johnson, Paul a Dalton, Derek (eds.): *Policing Sex*. New York: Routledge, s. 54–66.

WEEKS, Jeffrey (1989): *Sex, Politics and Society*. London: Longman.

ZATZ, Noah D. (1997): Sex Work/Sex Act: Law, Labour and Desire in Constructions of Prostitution. *Signs* 2/1997, s. 277–308.

PRAMENE

MINISTERSTVO VNÚTRA SR (2011): *Záverečná správa z vedecko-výskumných úloh „Páchanie trestného činu obchodovania s ľuďmi s prihliadnutím na vstup SR do Schengenu“ a „Formy obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce“*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR (2012): *Analýza situácie v oblasti prostitúcie a s ňou súvisiaceho dopytu po sexuálnych službách*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR (2015): *Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2015–2018*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR.

OZ ODYSEUS (2012): *Základné informácie o Sex-biznise* (http://www.ozodyseus.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=138, 25. 12. 2016).

POLICAJNÁ AKADEMIA SR (2012): *Analýza situácie v oblasti prostitúcie v Slovenskej republike*. Bratislava: Policajná akadémia SR.

U.S. DEPARTMENT OF STATE (2016): *Trafficking in Persons Report – June 2016*. Washington: U.S. Department of State.

SUMMARY

Sex work or prostitution is a topic well known to Slovak scholarly circles, in particular in the area of sociology and social work. While research on the topic of indoor prostitution is rather scarce, the study of outdoor prostitution – also known as street prostitution – has been carried out mostly in relation to the non-governmental sector, which mainly focuses upon harm reduction practices within marginalised communities. It is also clear that the quality of life and the rights of persons in Slovak outdoor prostitution have been scrutinised in a number of studies. Nevertheless, there has so far been a significant lack of analysis in terms of the demand of sexual services.

The interest of the political sciences in consensual prostitution/sex work has been growing in recent years, particularly under the influence of feminist scholars. This influence has slowly shifted its focus from the sociological perspective to the role of the state and normative institutions in particular case studies. It has been argued, in line with the legacy of J. L. Austin (1962), that the legal framework of prostitution presents a discursive act that depicts how policymakers understand the constructs of anti-social behaviour, public morale, wellbeing and other public risks. Nevertheless, it is also apparent that the consensual provision of sexual services has been reflected in national welfare policies, but,

as such, no attempts at harmonisation have been made among EU Member States. This has led the scholars of political and legal sciences to adopt a typology of legal frameworks regulating this phenomenon.

Based on the study of various approaches of the state and its institutions towards prostitution, feminist scholars have started calling for a new form of analysis based on discourse institutionalism. In line with this new approach, a number of case studies were conducted that stemmed from the analysis of discourses and narratives of prostitution. Using this approach, discourses and narratives are understood as living entities that retain the ability to construct the subjects of public policies.

In this article, we aim to present this new perspective of analysis through the prism of the Foucauldian concept of governmentality (1991), which focuses on the interplay of power and sexuality. Authors Jane Scoular and Maggie O'Neill (2007) were among the first scholars to bring back Foucauldian governmentality to the analysis of the techniques of power in relation to the regulation of prostitution. The authors call for the discourse analysis of discourses and narratives of prostitution present in public policies. Inspired by their study, we focus on the conceptualisation of the provision of consensual sexual services in the context of state regulation. As such, we proceed toward the analysis of a number of normative documents implicitly related to consensual prostitution. Furthermore, as the lack of relevant normative documents hinders further analysis, this study continues with an analysis of open questionnaires distributed among the representatives of the regional Slovak police. The study is concluded with expert semi-structured interviews with representatives of the non-governmental sector.

While we consider the discourse analysis of strategic policy documents to be crucial from the perspective of prostitution, which is politically constructed as anti-social behaviour, the analysis of interviews and questionnaires has allowed us to glimpse a system of techniques of power spread by various regional institutions. Regulation is deployed by monitoring and the creation of zones of tolerated activities. Marginalisation is constructed based on the dichotomy of public and private activities, which are also labelled as either moral or immoral. As Havelková and Bellak-Hančilová (2014) argue, the regulation of prostitution in Slovakia exists in a legal vacuum and discursively separates activities of indoor and outdoor prostitution.

In the conclusions of this study, we argue that the legal framework of the consensual provision of sexual services is mostly defined by the political discourse of "tolerated invisibility", which is upheld provided that it does not become problematic within public space. Nevertheless, this also feeds into the discourse of anti-social behaviour that prevents prostitution in Slovakia from becoming legalised as a legitimate economic activity, i.e. as sex work. We also argue that these political discourses create a form of pathologisation of the provision of prostitution while the demand for it remains unnoticed.